

LEGEA NR. 272/2024: O EXTINDERE A CAZURILOR DE ASISTENȚĂ JURIDICĂ OBLIGATORIE A PERSOANEI VĂTĂMATE ÎN PROCESUL PENAL?

Lect. univ. dr., jud. Bianca-Codruța POPEȚI

Abstract: *The amendment made to art. 14 of Law no. 211/2004 by Law no. 272/2024 created the context of significant procedural problems regarding the legal assistance of certain categories of victims in criminal cases. The main issues concerned the mandatory or optional character of the legal assistance of certain victims, as well as the type of sanction that occurs in case of disregarding the provisions of art. 14 of Law no. 211/2004.*

Following the legislative evolution in the field and, therefore, the dynamics of criminal policy in the sphere of the protection of the rights of victims of crimes, this paper proposes a vision of the two big problems that reflect the new directives adopted in the matter of the right to defense of victims of crimes.

Starting from a historical, grammatical and teleological interpretation of the legal texts that are of interest for the subject under discussion, we appreciate that the amendment made to art. 14 of Law no. 211/2004 by Law no. 272/2024 establishes new cases of mandatory legal assistance of certain victims of crimes, and non-compliance with this provision attracts the sanction of absolute nullity.

Finally, we will briefly refer to the moment from which art. 14 of Law no. 211/2004 applies, as amended by Law no. 272/2004, but also to the types of procedural and procedural documents subjected to the sanction of absolute nullity.

Keywords: *legal assistance, criminal policy, victims of crimes*

1. Introducere

Aplecarea legiuitorului asupra problemei asistenței juridice a persoanei vătămate, în special cea cu caracter obligatoriu, în procesul penal are o istorie recentă, materializându-se în edictarea unor noi dispoziții legale care au generat provocări semnificative pentru practica judiciară. Fără un fundament legislativ european concret, care s-a limitat, în schimb, la trasarea unor linii directe în privința problemei asistenței juridice a persoanei vătămate, având în vedere creșterea alarmantă a fenomenului infracțional din domeniul integrității sexuale și fizice a persoanelor, intervenția legiuitorului reprezenta o nevoie stringentă. Starea de vădită vulnerabilitate a victimelor acestor tipuri de infracțiuni impune garanții procesuale reale și ferme, care nu mai puteau rămâne doar la latitudinea subiectivă a magistratului. Dacă intervenția legislativă a apărut ca firească, modalitatea în care dezideratele urmărite la nivel socio-politic au îmbrăcat haină juridică a creat probleme în practica judiciară.

2. Evoluția cadrului normativ din domeniul asistenței juridice a persoanelor vătămate

La nivel european nu identificăm reguli clare în materia asistenței juridice a persoanelor vătămate în procesul penal, ci obligații cu conținut general, a căror modalitate de exprimare în dreptul intern a căzut tot în sarcina statelor.

Cadrul legislativ european principal este reprezentat de Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității¹, precum și de Decizia-cadru a Consiliului (2001/220/JAI) privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale². Ambele acte normative se limitează la a stabili că statele membre trebuie să se asigure că victimele au acces la asistență juridică în procesul penal, fără a impune anumite standarde minime, a reglementa situații de asistență juridică obligatorie sau alte remedii procesuale din materia dreptului la apărare în componenta sa privitoare la dreptul victimelor de a fi asistate/reprezentate juridic.

Aceste două reglementări europene, din perspectiva caracterului lor lacunar, nu au determinat schimbări substanțiale în dreptul procesual penal. Consecința transpunerii Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității în dreptul penal a constat în publicarea în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 274 din data de 10 aprilie 2019, a Ordonanței de urgență nr. 24/2019 pentru modificarea și completarea Legii nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor. Modificarea legislativă care prezintă interes este reprezentată de faptul că în cadrul art. 14 din Legea nr. 211/2004 s-a prevăzut că persoanele vătămate care au fost subiectul unor anumite categorii de infracțiuni³ sau aveau o anumită relație cu victimele infracțiunilor prevăzute de art. 188, art. 189 din Codul penal, precum și a infracțiunilor intenționate care au avut ca urmare moartea persoanei⁴, puteau beneficia de asistență juridică gratuită, însă doar la cerere. La acel moment Codul de

¹ Articolul 13: „Statele membre se asigură că victimele au acces la asistență juridică, atunci când au calitatea de parte în procedurile penale. Condițiile sau normele procedurale în conformitate cu care victimele pot avea acces la asistență juridică se stabilesc în dreptul intern”.

² Articolul 6: „Fiecare stat membru se asigură că victima are acces în mod gratuit, în cazul în care acest lucru este justificat, la consilierea menționată la articolul 4 alineatul (1) litera (f) punctul (iii) privind rolul acesteia în cursul procedurii și, după caz, la asistența juridică menționată la articolul 4 alineatul (1) litera (f) punctul (ii), atunci când aceasta poate avea calitatea de parte în procedura penală”.

³ „Persoanele asupra cărora a fost săvârșită o tentativă la infracțiunile de omor, omor calificat, prevăzute la art. 188 și 189 din Codul penal, o infracțiune de vătămare corporală, prevăzută la art. 194 din Codul penal, o infracțiune intenționată care a avut ca urmare vătămarea corporală a victimei, o infracțiune de viol, agresiune sexuală, act sexual cu un minor, coruperea sexuală a minorilor, prevăzute la art. 218-221 din Codul penal”.

⁴ Soțul, copiii și persoanele aflate în întreținerea victimelor acestor infracțiuni.

procedură penală nu prevedea caracterul obligatoriu al asistenței juridice a persoanei vătămate decât în situația în care era lipsită de capacitate de exercițiu sau avea capacitate de exercițiu restrânsă, conform art. 93 alin. (4) (practic, persoanele vătămate sub vârsta de 18 ani).

Modificarea adusă prin Ordonanța de urgență nr. 24/2019 nu a fost aptă să ofere persoanelor vătămate, în special celor care au fost subiectul unor infracțiuni grave contra integrității lor fizice sau sexuale, o protecție reală și eficientă a drepturilor procesuale, câtă vreme asistența juridică gratuită era doar o vocație, nu o obligație a organelor judiciare, vocație supusă unor condiții formale excesive pentru o persoană aflată într-o vădită stare vulnerabilitate. Astfel, lecturând art. 16-18 din Legea nr. 211/2004, înainte de modificarea survenită în anul 2024 despre care vom aminti, acordarea asistenței gratuite a persoanelor vătămate în procesul penal presupunea formularea cererii într-un anumit termen, depunerea unor documente justificative și era limitată la două salarii de bază minime brute pe țară, stabilite pentru anul în care victima a formulat cererea de asistență juridică gratuită.

Realitatea practicii judiciare a dovedit că victimele infracțiunilor enumerate la art. 14 alin. (1) din Legea nr. 211/2004 erau persoane cu stări psiho-fizice precare, cu un nivel intelectual scăzut sau care făceau parte din comunități defavorizate. Este evident că situația specială în care se aflau aceste persoane reprezenta un impediment real pentru exercitarea acestui drept conferit de modificările aduse prin Ordonanța de urgență nr. 24/2019.

De altfel, și la nivel european lacunele Deciziei-cadru a Consiliului (2001/220/JAI) privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale au devenit o realitate care a condus la necesitatea unei reconfigurări a cadrului normativ. În consecință, în cadrul reunirii Consiliului Justiție și Afaceri Interne (JAI), desfășurată la Bruxelles, în data de 04.12.2023, un punct important abordat a fost reprezentat de dezbaterile propunerii de modificare a Directivei 2012/29/UE de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului. Discuțiile în cadrul acestei reuniuni s-au purtat pe marginea unui Propunerii de directivă de modificare a Directivei 2012/29/UE de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului⁵. Printre cele cinci probleme fundamentale identificate s-a constatat dificultatea participării victimelor la procedurile penale, fiind identificate drept cauze principale lipsa de consiliere și orientare juridică și a diferențele dintre normele privind statutul victimelor din cadrul acestor proceduri. De altfel, s-a și arătat, printre altele, că „problemele sunt legate de lipsa de claritate și de precizie

⁵ Textul integral al propunerii poate fi regăsit la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023PC0424>.

cu care sunt formulate anumite drepturi în directivă și de marja mare de manevră de care dispun statele membre pentru a le transpune”⁶.

Aceste preocupări de întărire a garanțiilor procesuale recunoscute persoanelor vătămate în procesul penal au determinat, din fericire, modificări legislative importante și în dreptul intern, menționând aici Legea nr. 217/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și a Legii audiovizualului nr. 504/2002, care definește noua politica penală în privința infracțiunilor sexuale îndreptate împotriva minorilor. Însășirea condițiilor de incriminare și a tratamentului sancționator în cazul acestor infracțiuni reprezintă răspunsul statului la fenomenul infracțional îngrijorător care a luat amploare, aspect constatat în practica judiciară penală.

O modificare importantă pe care o aduce Legea nr. 217/2023 vizează caracterul obligatoriu al asistenței juridice gratuite a persoanelor vătămate și în situația în care sunt victimele prevăzute de art. 197, 199, 209-216¹, 218, 218¹, 219, 219¹, 221, 222 și 223 din Codul penal. Așadar, alineatul (4) al art. 93 din Codul penal este completat, pe lângă cazul reprezentat de capacitatea de exercițiu, și de aceste cazuri de asistență juridică obligatorie a persoanelor vătămate.

O parte din aceste infracțiuni enumerate de art. 93 alin. (4) din Codul de procedură penală, modificat prin Legea nr. 217/2023 (viol, agresiune sexuală, act sexual cu un minor, corupere sexuală a minorilor) erau prevăzute și de art. 14 din Legea nr. 211/2003, însă asistența juridică gratuită se acorda doar la cerere, așa cum am arătat anterior.

Se constată, așadar, că asistența juridică obligatorie a anumitor persoane vătămate nu mai este lăsată la latitudinea acestora, așa cum se întâmpla sub imperiul Legii nr. 211/2003, dar nici la latitudinea subiectivă a magistratului. Este adevărat că în proporție covârșitoare, în cazul infracțiunilor contra integrității sexuale, în special, organele judiciare desemnau un avocat din oficiu persoanelor vătămate, în temeiul art. 93 alin. (5) din Codul de procedură penală, însă necesitatea oferii unui standard înalt al respectării dreptului la apărare a impus această schimbare a politicii penale și a determinat reglementarea acestor garanții procesuale.

Nu este greșit să afirmăm și că această schimbare are aptitudinea să întărească încrederea persoanelor vătămate care se află într-o vădită stare de vulnerabilitate din pricina infracțiunilor grave a căror subiect pasiv au fost, în actul de justiție și în denunțarea unor astfel de comportamente infracționale.

Legea nr. 217/2023 pune capăt inechităților procesuale din materia asistenței juridice obligatorii a inculpatului prin raportare la cea a persoanei vătămate. Nu doar că are loc o extindere a cazurilor în care această asistență este obligatorie, extindere preluată chiar în Codul penal, ci are loc și o responsabilizare mai mare a

⁶ Expunerea de motive a Propunerii de modificare.

organelor judiciare în ipoteza nerespectării dispozițiilor art. 93 alin. (4) din Codul de procedură penală.

Legea nr. 217/2023 prevede un nou caz de nulitate absolută, fiind modificat și art. 281 din Codul de procedură penală. Conform art. 281 alin. (1) lit. f) din Codul de procedură penală „asistarea de către avocat a suspectului și a persoanei vătămate, respectiv a inculpatului și a celorlalte părți, atunci când asistența este obligatorie”. Pentru prima dată nerespectarea dispozițiilor care prevăd cazurile de asistență juridică a persoanelor vătămate este sancționată cu nulitatea absolută, anterior încălcarea fiind analizată doar din perspectiva nulității relative prevăzute de art. 282 din Codul de procedură penală. Or, condiționarea incidenței acestei din urmă sancțiuni procesuale de dovedirea unei vătămări care să nu poată fi înlăturată decât prin desființarea actului nu oferea suficiente garanții în respectarea dreptului la apărare, câtă vreme aceste persoane, de cele mai multe ori, nici nu se prezentau în cadrul procesului penal.

Preocuparea legiuitorului pentru protecția dreptului la apărare al persoanelor vătămate continuă și în anul 2024, prin adoptarea Legii nr. 272/2024 pentru modificarea și completarea Legii nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea informării, sprijinirii și protecției victimelor infracțiunilor.

Acest act normativ aduce modificări substanțiale Legii nr. 211/2004, cel dintâi temei al asistenței juridice gratuite a persoanelor vătămate. Analizând comparativ dispozițiile legale înainte și după modificările aduse prin Legea nr. 272/2024, se poate constata că din cadrul art. 14, care reglementa cazurile de asistență juridică gratuită a anumitor persoane vătămate este eliminată sintagma „la cerere” și, de asemenea, sunt incluse la alin. (1) lit. a) substanțial mai multe infracțiuni⁷. Totodată, legiuitorul abrogă articolul 15 din Legea nr. 211/2004 care, anterior modificării, prevedea termenele în care cererea de acordare a asistenței juridice gratuite se putea formula. Prin urmare, se constată că pentru tipurile de infracțiuni enumerate la art. 14 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 211/2004, modificată prin Legea nr. 272/2024, persoanele vătămate nu mai trebuie să formuleze o cerere și nu mai este condiționată de respectarea unor termene imperative.

⁷ „Persoanele asupra cărora a fost săvârșită o tentativă la infracțiunile de omor, omor calificat, prevăzute la art. 188 și 189 din Codul penal, o infracțiune de vătămare corporală, prevăzută la art. 194 din Codul penal, o infracțiune intenționată care a avut ca urmare vătămarea corporală a victimei, o infracțiune de rele tratamente aplicate minorului, prevăzută la art. 197 din Codul penal, o infracțiune de violență în familie, prevăzută la art. 199 din Codul penal, o infracțiune de lipsire de libertate în mod ilegal prevăzută la art. 205 din Codul penal, o infracțiune de sclavie, trafic de persoane, trafic de minori și de supunere la muncă forțată sau obligatorie prevăzute la art. 209-212 din Codul penal, o infracțiune de viol, viol săvârșit asupra unui minor, agresiune sexuală, agresiune sexuală săvârșită asupra unui minor, determinare sau înlesnire a întreținerii de acte sexuale sau de natură sexuală între minori, corupere sexuală a minorilor, racolare a minorilor în scopuri sexuale și de hărțuire sexuală prevăzute la art. 218-223 din Codul penal, o infracțiune de tortură prevăzută la art. 282 din Codul penal, o infracțiune de pornografie infantilă prevăzută la art. 374 din Codul penal”.

3. Noi cazuri de asistență juridică obligatorie a anumitor persoane vătămate?

Legea nr. 272/2024 provoacă discuții importante în practica judiciară, căci modalitatea în care modifică Legea nr. 211/2004 a creat neclarități cu privire la o eventuală extindere a cazurilor de asistență juridică obligatorie a anumitor persoane vătămate. Eliminarea sintagmei „la cerere” din cadrul art. 14 din Legea nr. 211/2004 (anterior modificării) și abrogarea art. 15 din același act normativ fundamentează opinia în acord cu care operează o astfel de extindere a cazurilor de asistență juridică obligatorie a persoanelor vătămate. Pe de altă parte, Legea nr. 272/2024 nu abrogă și art. 17 din Legea nr. 211/2004, doar parțial, cu privire la litera c), care reglementează documentele justificative care justifică cererea de acordare a asistenței juridice gratuite, competența instanțelor de judecată de a soluționa o astfel de cerere și termenele de soluționare. Se poate susține că există o contradicție, câtă vreme art. 14 nu mai prevede sintagma „la cerere”, însă conținutul cererii și actele justificative sunt reglementate la art. 17, care nu a fost abrogat în întregime și care păstrează aceste prevederi.

Opinăm în sensul că art. 17 din Legea nr. 211/2004, modificat prin Legea nr. 272/2004 nu se referă, de fapt, la art. 14, ci la art. 15 din actul normativ, articol care dreptul unor alte persoane vătămate decât cele descrise la art. 14 alin. (1) de a solicita asistența juridică gratuită (cele care nu au fost subiectul pasiv al infracțiunilor expres enumerate sau nu au avut calitatea de membrii de familie ai persoanelor decedate prin săvârșirea infracțiunilor de omor, omor calificat, prevăzute la art. 188 și 189 din Codul penal, precum și a infracțiunilor intenționate care au avut ca urmare moartea persoanei).

Interpretarea gramaticală vine în sprijinul acestei opinii, câtă vreme legiuitorul elimină din cadrul art. 14 sintagma „la cerere”. Apare ca fiind nefirească această modificare, câtă vreme cererea ar fi reglementată, totuși, la art. 17.

Un alt argument care vine în sprijinul acestei optici este reprezentat și de interpretarea sistematică, dată de tehnica legislativă. Înainte de modificarea legislativă adusă prin Legea nr. 272/2004, art. 14 și 15 din Legea nr. 211/2004 prevedeau că asistența juridică gratuită se acordă persoanelor vătămate doar în baza unei cereri. În succesiunea acestor dispoziții au fost reglementate art. 16 și 17 care stabileau termenele în care se putea formula cererea, forma, conținutul și documentele care trebuiau să însoțească cererea, dar și procedura de soluționare. Așadar, această modalitate de poziționare a textelor de lege dovedește că art. 17 din Legea nr. 211/2004 se referea atât la art. 14, cât și la art. 15. Ulterior Legii nr. 272/2024, art. 17 din Legea nr. 211/2004 a rămas în vigoare, dar art. 14 a suferit modificări care nu mai sunt compatibile cu varianta inițială. Prin urmare, putem susține că art. 17 se referă doar la articolul care îl precedă, respectiv doar art. 15 (art. 16 fiind abrogat), căci doar acesta condiționează acordarea asistenței juridice gratuite persoanelor vătămate de formularea și depunerea unei cereri.

Față de toate aceste considerente, putem concluzia că art. 14 din Legea nr. 211/2004, modificată prin Legea nr. 272/2004 instituie cazuri suplimentare de asistență juridică obligatorie a unor categorii de persoane vătămate, având în vedere maniera imperativă în care este reglementată dispoziția legală, dar și a eliminării obligației formulării unei cereri. Acest caracter imperativ scoate problema asistenței juridice tratate din sfera subiectivă și arbitrară a organelor judiciare. Sunt eliminate, așa cum am dovedit anterior, toate elementele și condițiile care justificau implicarea organelor judiciare în procesul decizional al acordării unui avocat din oficiu, iar singurul standard rămas este descris în termeni restrictivi, materializat în sintagma „se acordă”.

4. Sancțiunea nerespectării art. 14 din Legea nr. 211/2004, modificată prin Legea nr. 272/2004

O altă problemă importantă și cu consecințe procesuale însemnate vizează tipul de sancțiune care intervine în situația în care persoanelor vătămate prevăzute de art. 14 din Legea nr. 211/2004, modificată prin Legea nr. 272/2004, nu li se acordă avocat din oficiu⁸.

Discuțiile sunt circumstanțiate, desigur, de sancțiunea nulității, câtă vreme ne-am afla în ipoteza unei încălcări exprese a unei dispoziții legale care prevede obligativitatea asigurării asistenței juridice gratuite și obligatorii (în opinia noastră) a persoanelor vătămate ce reprezintă subiecții pasivi ai unor anumite infracțiuni grave.

S-ar putea argumenta că am fi în prezența unui caz de nulitate relativă, conform art. 282 din Codul de procedură penală, câtă vreme aceste cazuri de asistență obligatorie sunt prevăzute în Legea nr. 211/2004, iar nu în Codul de procedură penală, care a și fost modificat în anul 2023. Cei care ar îmbrățișa această opinie ar putea susține că legiuitorul nu a înțeles să extindă cazurile de la art. 93 alin. (4) din Codul de procedură penală, astfel că nu a înțeles să acorde aceeași importanță juridică celor două reglementări. În ipoteza sancțiunii nulității relative, condiționarea dovedirii unei vătămări ar reprezenta o nouă provocare pentru persoanele vătămate.

Alternativa acestei opinii este dată de sancțiunea nulității absolute, opinie pe care o îmbrățișăm, putând identifica chiar un caz expres, respectiv cel de la art. 281 alin. (1) lit. f) din Codul de procedură penală. Acest caz de nulitate absolută vizează tocmai încălcarea dispozițiilor legate de asistența juridică obligatorie a persoanei

⁸ Ne referim aici la persoanele vătămate care au fost subiectul pasiv al celorlalte infracțiuni prevăzute de art. 14 din Legea nr. 211/2004, modificată prin Legea nr. 272/2004, care nu se regăsesc în cadrul art. 93 alin. (4) din Codul penal, căci există o suprapunere de infracțiuni, iar cu privire la cele prevăzute de art. 93 alin. (4) din Codul penal legiuitorul a prevăzut deja incidența nulității absolute, conform art. 281 alin. (1) lit. f) din Codul de procedură penală.

vătămate. Prin urmare, dacă acceptăm ideea că art. 14 din Legea nr. 211/2004, modificată prin Legea nr. 272/2024 instituie noi cazuri de asistență juridică obligatorie a persoanelor vătămate, singura sancțiune care poate interveni este cea prevăzută de art. 281 alin. (1) lit. f) din Codul de procedură penală. Împrejurarea că extinderea acestor cazuri a avut loc prin altă lege, iar nu prin modificarea Codului de procedură penală, nu poate constitui un argument suficient, câtă vreme art. 14 reprezintă o normă procesual penală care are aceeași forță juridică cu cea a art. 93 alin. (4) din Codul de procedură penală. Cele două norme nu sunt în contradicție, ci, dimpotrivă, se completează. Art. 14 din Legea nr. 211/2004-modificată prin Legea nr. 272/2024 este o normă de procedură penală în acord cu art. 1 din Codul de procedură penală. Mai mult, potrivit art. 2 din Codul de procedură penală „procesul penal se desfășoară potrivit dispozițiilor prevăzute de lege”. Prin urmare, art. 14 din legea anterior menționat constituie o astfel de dispoziție legale care jalonează procesul penal.

Un alt argument care vine în sprijinul incidenței cazului de nulitate absolută prevăzut de art. 281 alin. (1) din Codul de procedură penală este reprezentat de scopul urmărit prin modificarea art. 14 din Legea nr. 211/2004 sau chiar de consecințele încălcării acestei dispoziții pentru persoanele vătămate. Politica penală, chiar europeană, a înțeles să acorde o atenție sporită persoanelor vătămate, în special celor care se află în situații extrem de vulnerabile. Art. 14 din Legea nr. 211/2004-modificată prin Legea nr. 272/2024 se referă la infracțiuni prin care se aduce atingere unor valori sociale apreciate ca fiind fundamentale într-un stat democratic. Aceste infracțiuni se referă la persoane vătămate care suferă ingerințe grave în drepturi esențiale, precum viața, integritatea psihică, fizică, sexuală etc. Pe lângă calitatea de subiect pasiv al acestor infracțiuni ce presupun destabilizări semnificative ale dezvoltării lor psihice, emoționale și/sau fizice, parte din persoanele vătămate vizate de art. 14 s-au aflat deja în situații extrem de vulnerabile datorate stării de minoritate, de pildă. Prin urmare, capacitatea acestor persoane de a-și formula și prezenta o apărare efectivă în fața organelor judiciare este una semnificativ redusă, chiar iluzorie și pur teoretică. Condiția personală precară în care se găsesc aceste categorii de persoane vătămate este un real inhibitor pentru dorința de a se angrena într-un proces penal, care presupune un contact cu inculpatul, proceduri stufoase și care presupun o dilatare temporală.

În considerarea importanței valorilor sociale care se încalcă și a stării lor de vădită vulnerabilitate, opinăm că orice nerespectare a oricărui caz de asistență juridică obligatorie trebuie privit din perspectiva nulității absolute, conform art. 281 alin. (1) din Codul de procedură penală, cu toate consecințele procesuale care derivă din incidența acesteia.

5. Efectele procesuale concrete ale nulității absolute și momentul de la care trebuie să se producă

Apreciem că asistența juridică obligatorie instituită de art. 14 din Legea nr. 211/2004, modificată prin Legea nr. 272/2024, dar și de art. 93 alin. (4) din Codul de procedură penală, trebuie asigurată persoanelor vătămate încă din cursul urmăririi penale, după momentul începerii urmăririi penale *in rem* sau anterior, în situația în care aceasta este audiată conform art. 111 alin. (9) și (10) Cod procedură penală, căci această declarație constituie un mijloc de probă. Câtă vreme nu suntem în prezența unei dispoziții care să prevadă expres o anumită etapă procesuală, cum este cazul art. 90 lit. c) din Codul de procedură penală, este obligatorie numirea unui avocat din oficiu persoanelor vătămate prevăzute de art. 93 alin. (4) din Codul de procedură penală și art. 14 din Legea nr. 211/2004-modificată prin Legea nr. 272/2024 încă de la debutul cercetărilor penale, pentru asigurarea unei apărări efective și eficiente.

În situația în care asistența obligatorie nu este asigurată din acest moment procesual, opinăm că sancțiunea nulității absolute va opera cu privire la toate actele procesuale efectuate, dar și cele procedurale, cu consecința excluderii firești a probelor, căci în situația contrară s-ar goli de conținut prevederile legale citate și dreptul la apărare.

Sancțiunea nulității absolute nu este condiționată de dovedirea unei vătămări, întrucât, raportat la situațiile speciale în care se află persoanele vătămate, aceasta este evidentă. Nu s-ar putea susține că doar actele care au legătură cu persoană vătămată ar fi lovite de nulitate absolută sau doar probele care se administrează cu participarea acesteia vor fi excluse, câtă vreme, în cursul urmăririi penale actele procesuale care preced emiterea rechizitoriului se referă doar la inculpat (continuarea urmăririi penale *in personam* și punerea în mișcare a acțiunii penale, cu eventualele extinderi).

Totodată, nu s-ar putea susține că nu ar trebui excluse declarațiile de martori sau chiar cele ale suspectului/inculpatului, câtă vreme este anihilat complet dreptul persoanei vătămate de a fi reprezentată de avocatul din oficiu la administrarea acestor probe. Prin urmare, sancțiunea nulității absolute nu s-ar aplica niciodată faptic, ci doar teoretic, ceea ce contravine naturii juridice a acestei sancțiuni procesuale.

În mod similar, nerespectarea caracterului obligatoriu al asistenței juridice a persoanelor vătămate art. 93 alin. (4) din Codul de procedură penală și art. 14 din Legea nr. 211/2004-modificată prin Legea nr. 272/2024 viciază întregul proces penal desfășurat în fața instanțelor de judecată.

Un al efect al constatării nulității absolute a actelor procedurale și procesuale va viza, în opinia noastră, neregularitatea rechizitoriului. Aptitudinea rechizitoriului de investi instanța de judecată se analizează nu doar din perspectiva criteriilor formale, extrinseci, dar și a celor de fond, care sunt independente de legalitatea actelor procesuale și procedurale întocmite. Or actul de sesizare a instanței nu poate avea la bază acte care sunt lovite de sancțiunea nulității absolute.